

essent populi romani puincia lris madauct
 osumptis em fructib9 folijsq; lignoz inge i
 atq; inestimabili nube in mare dicunt ee deie
 ctam. Quia mortua redditatq; litoribus. atq;
 hinc aere corrupto tãtã ortã pestilentia dicunt
 vt in solo figno in amisse octingeta hoim mi
 lia pisse referant. et multo ampli9 in terris li
 torib9 p̄ximis. Tunc vtiq; ex triginta milibus
 iunioru que ibi erat. de ee remãfisse ofirmant
 Talis itaq; vanitas qualẽ ferim9 eiq; rñdere
 opellimur. qd hoz non xpiane religioni tri
 bueret si tpibus xpianis viderent. Et tñ dijs
 suis ista nõ tribuunt. quoz cultũ ideo reqrunt
 ne ista vel miora patiant. cum ea maiora p
 tulerint. a qbus antea colebant

Explicit liber tertius.
Incipiunt capla libri qrti

De hijs que primõ volũte disputata sũt i.
 De hijs q libo scdo r scio otinent ij.
 An altitudo impij q nõ nisi bellis ac qñtẽ in bo
 no habeda fit siue feliciũ siue sapietiu iij
 Quam similia sint larrucinjs regna absq; iu
 sticia nij.
 De fugitiuis gladiato:ib9 quũ potetia simif
 fuerit regie dignitati. v.
 De cupiditate nini regis q vt lati9 dñaretur
 pmus intulit bella finitimis vi.
 An regna trena in pfect9 suos atq; defect9
 deoz iuuent vel deserant auxilio vij.
 Quoz deoz phidio putat romani impiu suuz
 auctũ atq; seruatu cũ singul vix singularum
 rerũ tuitõe omitteda ee crediderũt vnj
 An impij romani amplitudo et diuturnitas
 ioui fuerit ascribenda que sumũ deũ cultozes
 ipsius opmabantur ix.
 Quas opiones secuti sũt q diuersos deos di
 uerfis mudi ptib9 pfece rũt x.
 De multis dijs q̄s coctozes paganoz vnum
 eũ deq; ioue ee defedũt xi
 De opione eoz q deũ aiam mudi et mūdum
 corp9 esse dei dicũt xij.
 De hijs q sola ronalia animãtia ptes ee vniũs
 dei asserũt xij.
 Augmẽta regno:ũ ioui incõgruent assepta
 cũ si vt volũt de eẽ. victoria ipa huic nego
 cio sola sufficeret xiii.
 An ogruat bonis lati9 velle regnare xv.
 Quid fuit q romani oibus reb9 et oib9 moti
 bus deos singulos deputates. edẽ q̄etis exẽ
 portas esse voluerũt xvj.
 An si iouis sumã ptas est etiã victoria tea de
 buerit estimari xvij.
 Felicitatẽ et fortunam q̄ deas putãt q̄ rõe se
 cernunt xvij.

De fortuna muliebrĩ xix
 De virtute et fide q̄s pagani tẽplis et sacris
 honozauerint p̄mittentes alia bona q̄ filio
 ter colẽda fuerint si recte alijs dimitas tribue
 batur xx.
 Ad vnũ nõ intelligẽtes deũ virtute salte et
 felicitate debuerint esse otenti xxj.
 De scia colendoz deoz quã a se varro gliaẽ
 collatã esse romanis xxij.
 De felicitate quã romani multoz venerato
 res deozũ diu nõ coluerint honore dino q̄ p
 oibus sola sufficeret xxij.
 Quia rõe defedãt pagani q̄ in deos colant
 ipa tona dina xxij.
 De vno tantũ colendo deo qui licet nomine
 ignoretur tamen felicitatis dato: esse senti
 tur xxv.
 De ludis scenicis quos sibi dij celebrari a suis
 cultozib9 exegerunt xxvj.
 De trib9 generib9 deoz de qbus sciuola p̄
 r̄ifex disputauit xxvij.
 An ad obtinẽdũ dilatãdũq; regnũ p̄fuerit
 romanis cult9 deoz xxvij.
 De felicitate auspicij q̄ romani regni fortitu
 do et stabilitas visa e iudicari xxix.
 Qualia de dijs gẽtiũ etiã cultozes eozũ se se
 tire fateant xxx.
 De opionib9 varronis q̄ reprobatã suã hõẽ
 populari. licet ad noticiã veri dei ñ puenerit
 vnũ tñ deũ colẽdũ ee cẽfuerit xxxj.
 Ob quã spẽm vtilitatis p̄ncipes gẽtiuz apd
 subiectos sibi p̄plos falsas religiões voluerũt
 pmanere xxxij.
 Ad iudicio et ptate dei veri oim regũ atq; re
 gno:ũ ordinata sũt tpa xxxij.
 De regno iudeoz qd ab vno et vero deo in
 stitutu atq; seruatu est. donec in vera religi
 one mãserunt xxxij.

Explicit capla libri quarti.
Incipit liber qrtus. Ca. i.

Deuitate dei dicẽ ex
 osus pus rñdẽdum pu
 tau ei9 inimicis q̄ ter
 rena gaudia osectãtes
 rebuzq; fugacib9 inhi
 antes q̄cqd in eis triste
 misericordia poti9 admonẽ
 tis dei q̄ punientis seueritate patiunt. reli
 giõĩ increpiãt xpiane que vna est salubris r
 vera religio. et qm cum sit in eis etiã vulgus
 imdoctũ velut doctoz auctoritate in odiũ no
 strum graui9 irritant existimãtib9 imperitiis
 ea que suis tpibus insolite acciderint. palia
 retro tpa accidere ñ solere. Eozũq; opionem

etiā hiis q̄ eā falsam esse moneūt. ut adūsum nos iusta murmura habere videant. sue scientie dissimulacōe firmatib⁹. de libris quos auctores eoz ad cognoscēdā p̄teritorū tpm̄ hīstoriā memoriē mādauerūt. longe alit̄ eē q̄m putāt demonstrandū fuit. et simul docendum deos falsos quos vel palā colebāt vel occulte adhuc colūt eos eē in mūdissimos spūs et malignissimos ac falsissimos ac fallacissimos demones vsq; adeo vt aut feris aut fictis etiā suis tñ crimibus delectent. ā sibi celebrari p̄ sua festa voluerūt. vt a p̄petrādis dāna bilibus factis humana reuocari nō possit. imitās. dum ad hec imitāda velut dīna p̄bē auctoritas. Nec nō ex nrā oiectura p̄bamus sed p̄tim ex recēti memoriā. q̄ et ipsi vidimus talia ac talib⁹ numib⁹ exhiberi. p̄tim ex litēis eoz qui nō tanq̄ in otumeliā s̄z tanq̄ in honorem deoz suoz ista d̄scripta posteris reliq̄runt. ita vt vir doctissimus apud eos varro et grauiissime auctoritatis cum rerū humana rum atq; dinarū diuinitos faceret libros. alios humanis alios dīnis p̄ sua cuiusq; rei dignitate distribuēs. non saltem in reb⁹ humanis. sed in reb⁹ diuinis ludos scenicos poneret. cum vtiq; si tñmō boni et honesti homines in ciuitate eēt. nec in reb⁹ hūanis ludi scenici esse debuissent. Ad p̄fecto nō autē sua fecit. sed qm̄ eos rome nat⁹ et educat⁹ in dīnis reb⁹ inuenit

Et qm̄ in fine p̄mi libri q̄ de me eps dicenda eēt breuif posuim⁹. et ex hijs quedā in duob⁹ osequētib⁹ diximus expectatōni legētū que restāt reddēda cognoscimus. Promiseram⁹ ergo quedā nos esse dīuros aduersus eos q̄ romane reipublice clades in religionē nrām referūt. et memoraturos quecūq; et q̄necūq; occurrē potuissent vel satis eē viderent mala. que illa ciuitas prouit. vel ad eius impium punitie p̄tinentes. anteq̄ eoz sacrificia p̄hibita fuisset que oia p̄cul dubio nobis tribuerēt. si aq; vel illis clareret nra religio. vel ita eos a sacris sacrilegis p̄hiberet. Nec in scdo et tercio libro satis q̄ntus existimo absoluiimus. in scdo agētes de malis moꝝ. que mala vel sola vel maxima deputāda sunt. in tercio autē de hijs malis que stulti sola p̄peti exhorrēt corpis vīcz eternarūq; rez. que plerūq; patiunt et hōm.

illa vero mala non dico patient sed libenter habēt q̄bus ipsi sūt mali. Et q̄ pauca dixi de ipsa sola ciuitate atq; eius impio nec inde oia vsq; ad cesarē augustū. Quid si memorare voluissim. et exaggerare illa mala que non sibi inuicē hoies faciūt sicut sunt vastationes guerrionēq; bellatū. sed ex ipsius mūdi elemē

tis terrenis accidūt reb⁹. que vno loco apuleius breuiter strinxit. in eo libello quē de mūdo scripsit. terrena oia dices mutatōes d̄uifiones et intēfiones et remissiones atq; interitus habere. Namq; imodici tremoribus terrarum. vt verbis eius vtar dissiluisse humum et interceptas vrbes cui⁹ ppl̄s dicit. abruptis etiā imbrib⁹ pluitas totas esse regiōes illas. etiā que p̄us fuerāt orientes. hospitibus atq; aduenis fluctib⁹ insulatas. aliasq; desidia maris pedestri accessu p̄uias factas. vētis ac p̄cellis euerfas eē ciuitates incedia de nubibus emicasse. quib⁹ oriētis regiōes oflagrate pierūt. et in occidentis plagis scaturigines quas dā ac pluuiones eas dē strages dedisse. sic vt ex et hne verticib⁹ quōdā effusis carceribus dīno incedio p̄ decliua torrentis vice. flamarū flumina cucurrisse. Si hec atq; huiusmodi que habet hīstoriā vñ possem colligē voluissim. qm̄ finissem q̄ illis t̄pibus euenerūt anteq̄ xp̄i nomē vlla istorū vana et vere salutis p̄nitiosa d̄pmeret. Promiserā me etiā demonstraturū. quos eoz mores et q̄ ob causas deus verus ad augēdū impiū adiuuare dignatus est. in cui⁹ p̄tate sunt oia regna. quā q̄ eos nihil adiuuerint hī quos deos putāt. et potius q̄ntum decipiēdo et fallēdo nocuerint vnde nūc mihi video esse dicēdū et magis de incrementis impij romani. Nam de noua fallacia d̄monū quos velut deos colebāt q̄ntum malozū inuexerit morib⁹ eoz. in secūdo maxime libro non pauca iā dicta sūt. Per omnes autē absolutos tres libros vbi optumū visum est. omē d̄uim⁹ etiā in ip̄is bellis malis quantū solacioū deus p̄ xp̄i nomē cui tñ honozis barbari detulerūt p̄ter bellonū mores bonis malisq; otulerit. quo qui facit solē suum oriri sup bonos et malos. et pluit sup iustos et iniustos

Tam itaq; videam⁹ quale sit q̄ tātā latitudinem ac diuturnitatē impij romani illis d̄is audent tribuere. quos etiā p̄ turpiū ludozū obsequia. et p̄ turpiū hoim̄ misteria se honeste coluisse ostendūt. Quāq; p̄us vellē paululus inq̄rere que sit rō. que prudētia. cum hoim̄ felicitatem nō possis ostēdere semp in bellis cladibus et in sanguine ciuili vel hostili tñ hūano cum tenebroso timore et cruēta cupiditate versantiū. vt vitree leticie opare. fragiliter splendenti cui timeat horribilius ne repēte frāgatur. de impij latitudine ac magnitudine velle gloriari. Hoc vt facilius diiudicetur. non vane scamus inani ventositare iactati. atq; obtōdamus intētōnis acie altisonis vocabulis rerum cum audimus p̄los regna puincias sed duos ostituam⁹ homines Nam

7
singulus quisque homo ut in sermone vna litera
ita quasi elementum est ciuitatis et regni. Quorum du
orum hominum vnum pauperem vel potius mediocre
aliud prouident cogitemus. sed diuitem timoribus
anxium. metoribus tabescentem. cupiditate fla
grantem nunquam securum. semper inquietum. perpetuis
inimicis. atque otioso in balante. augentem
sane his miseris primoniū suū in inmensū mo
dum. atque illis augmentis curas quas amarissimas
exaggerat. mediocre vero illum re fami
liari proua atque succincta sibi sufficiētem. caris
simū suis cognatis. vicinis amicis dulcissima
pace gaudentē. pietate religiosū. benignum
mente. sanū corpe. vita parē. moribus castū.
oficia securū. Nescio verū quā ita desipiat
ut audeat dubitare quae praeferat. ut ergo in hijs
duobus hominibus ita in duabus familijs. ita in duo
bus populis. ita in duobus regnis regula sequitur
equitatis. qua vigilans adhibita. si nō in tēto
corrigat. facillime videbimus. vbi bitat vani
tas. et vbi felicitas. Quapropter si deus verus
colatur. eiusque sacris veracibus et bonis moribus ser
uiatur. vtile est ut boni longe lateque diu regnent.
Reges hoc etiam ipsi quod illis vtile est quibus regnant.
Nam quantum ad ipsos praeferat pietas et probitas
eorum quae magna dei dona sunt. sufficit eis ad
veram felicitatem. qua et ista vita bene agatur. et
postea percipiatur aeterna. In hac ergo terra re
gnum bonorum tam illis praefertur quam rebus humanis.
Malorum vero regnum magis regnantibus nocet
qui suos aios vastat scelerum maiore licentia.
his autem qui eis seruio subdunt non nocent nisi
iniquitas propria. Nam iustis quaequid malorum ab
iniquis dominis irrogatur. non est pena criminis sed
tutis examē. Proinde bonus etiam si seruiat li
ber est. malus autem etiam si regnet seruus est. Nec
vnius hominis. sed quod est grauius tot dominorum quae
vicioz. De quibus vicinis cum ageret scriptura
dina. a quo enim quis inquit victus est. huic et suus
addictus est.

Remota itaque iusticia quae sunt regna
nisi magna latrocinia. Quia et ipsa la
trocinia quae sunt. nisi proua regna. Ma
nus etiam ipsa hominum ex impio principis regitur
pactio societatis astringit. placitū legi praeda
diuidit. Hoc malum si in mentem prouiditorum hominum ac
cessit. crescit ut et loca teneat. sedes constituat
ciuitates occupet. populos subijget. euident
ius regni nomē assumit. quod etiam in manifesto
ofert non dempta cupiditas. sed addita impu
nitas. Elegante enim et veraciter alexandrio illima
gno. quodam ophensus pirata respondit. Nam idē
rex cum hominem interrogasset quod ei videre tur
ut mare haberet infestū. ille libera otumacia
quod tibi inquit ut orbem terrarum. Sed quae id ego

exiguo nauigio facio. latro vocor. quae tu ma
gna classe impator.

DRoinde omitto querere quales roma
lus congregauerit quam multum eis consul
tum est ut ex illa vita dato sibi consor
tio ciuitatis. penas debitas cogitare desiste
rent. quarum mercedem eos in maiora facinora pro
pellebat. ut demerps pacatiores eēnt rebus
humanis. Hoc dico quod ipsum romanum impius iam
magnū multis gentibus subiugatis ceterisque
terribile. acerbē sentit. grauius timuit. nō p
uo negotio deuitade ingentis clavis oppres
sum. quam paucissimi gladiatores in capania de
ludo fugientes. magnū exercitū oparunt tres
duces habuerunt. italia latissime et crudelissi
me vastauerunt. Dicat quis istos deus adiuue
rit. ut ex puo et otēptibili latrocinio veniret
ad regnum tantis iam romanis vitibus arcibusque
metuendum. An quae nō diu fuerunt. id diuinitus
negabit adiuui. Quasi vero ipsa ciuilibus ho
minis vita diuturna sit. Iste ergo pacto neiem
dij adiuuat ad regnandum. quam singuli quicquid
to moriunt. Nec beneficium deputandum est. quod
exiguo tpe in vno quoque homine ac pro hoc fingit
latum vti quod in omnibus vice vaporis euanescit.
Quid enim iter est eorum qui sub romulo deos co
luerunt et olim sunt mortui. quod post eorum mores
romanum tunc creuit impium. cum illi apud infe
ros causas suas agant. Verum bonas an malas
ad rem praesentem non praesent. Hoc autem de omnibus
intelligendum est quod pro ipsum impium quous decedē
tibus succedētibusque mortalibus in longa spa
cia praetendat paucis diebus vite suae cursum rap
timque transferunt. et actuum suorum sarcinas baiu
lantes. Sim vero etiam ipsi breuissimi tempore
beneficia deorum adiutorio tribuenda sunt non pa
rum adiuui sunt illi gladiatores. qui seruilis co
ditionis vincula ruperunt. fugerunt. euaserunt.
exercitū magnū et fortissimū collegerunt. obe
dientes regum suorum obsequijs et iussis multum ro
mane celsitudini metuendi. et aliquot roma
nis impatoribus insuperabiles multa ceperunt.
potiti sunt victoribus plurimis vbi voluptatibus
quibus voluerunt. quod suggestit libido fece
runt. postremo donec vincerent quod difficilissi
me factum est. sublimes regnantesque vixerunt. sed
ad maiora veniam.

Vstinus quae grecam vel potius pergrina trogū
pompeii secutus non latine tamen sicut ille verus
etiam breuiter scripsit historia. opus librorum suorum
sic incipit. Principio rerum gentium nationumque im
perium penes reges erat. quos ad fastigium huius
maiestatis non ambicio popularis. sed spectata
iter bonos moderatō puehebat. Populi nullis
legibus tenebantur arbitria principum pro legibus
erat. fines imperij tueri magis quam proferre

mos erat intra suā cuiq; patriā regna finie bantur. **Prim⁹** oim ninus rex assiriorū vete rem ⁊ quasi auitū gentib⁹ mozem noua impe rij cupiditate mutauit. **Nic** p̄mus intulit bel la finitimis ⁊ rudes adhuc resistendum popu los ad terminos vsq; libie p̄domuit. **Et** paulo post ninus inq̄t magnitudinē quehite dīa tionis cōmua possessione firmavit. **Domitis** igit̄ p̄ximis cum accessione viriū fortior ad alios trāsiret et p̄xima queq; victoria instru mentū sequētis esse ⁊ tori⁹ orientis p̄los sube git. **Qualibet** autē fide rerū vel iste vel trog⁹ se p̄serit. **Nam** q̄dam illos fuisse mētios alie fideliores literē oñdunt oñtat tū inē alios sc̄p tores regnū assirioꝝ a nino rege fuisse longe lateq; porredū. **Tam** diu autē p̄seuerauit vt romanū nondū sit eius etatis. **Nam** sicut scri bunt q̄ cronica hystoria p̄secuti sunt mille du centos et quadraginta annos ab anno p̄mo quo ninus regnare cepit p̄māsit hoc regnū donec transferret̄ ad medos. **Inferre** autē bel la finitimis et in cetera inde p̄cedere ac po pulos sibi nō molestos sola regni cupiditate poterere et subdere q̄d aliud q̄ grāde latroci nium noiandū est. **Ca. vij.**

Nullo deoꝝ adiutorio taz magnū hoc regnū et pl̄xum fuit q̄re dījs ro manis tribuē romanū regnū locis amplū t̄pib⁹ diuturnū. **Nue** cūq; em̄ causa est illa eadē etiam ista est. **Si** autē et illud deo rum adiutorio tribuēdū esse ostendūt. **Quero** quoz. **Nō** em̄ ille gētes quas nī⁹ domuit et subegit alios tūc colebāt deos. **Aut** si pro p̄rios habuerūt assirij. quasi pitiores fabros impij ostrendi atq; seruādi. **nūquid** nā mor tui sunt q̄i et ip̄i impiū p̄biderūt aut merce te non sibi reddita vel alia maiore p̄missa ad medos trāsire maluerūt. atq; inde rursus ad p̄sas cito inuitate et aliq̄d cōmodi⁹ pollicē te. **Nue** gens nō angustiis orientis fimb⁹ post alexandri macedonis regnū magnū locis sed breuissimū t̄pē in suo regno adhuc vsq; per durat. **Hoc** si ita est aut infideles dījsunt qui suos deserūt et ad hostes trāsēūt. q̄d nec ho mo fecit camill⁹ q̄i victor et expugnatōr ad uerissimū ciuitatis romā cui vicerat sentit in gratiam quā tū postea oblit⁹ iniurie memor patrie a gallis itez liberauit. **Aut** nō ita for tes sunt vt deos esse fortes deceat. qui possūt humanis vel oñsilijs vel virib⁹ vinci. aut si cum iter se belligerant nō dī ab hoibus s; dī ab alijs dījs forte vincunt. q̄ sūt quarūq; p̄nī ci uitate. **Habent** ergo et ip̄i se inimicitias quas p̄ sua quisq; p̄te suscipiūt. **Nō** itaq; de os suos debuit colere ciuitas magis q̄ alios a q̄bus adiuarēnt̄ sūi. **Postremo** quod mō

se habeat deoꝝ iste vel trāsitus ve fuga vel migratio vel in pugna defectō nōdū illis tē poribus atq; in illis terraz p̄tibus xp̄i nomē fuerat p̄dicatū. q̄n̄ illa regna p̄ingētes belli cas clades amissa atq; trāsata sūt. **Nā** si p̄ milleducētos et quod excurrit annos. q̄n̄ re gnum assirijs ablatū est. **iaz** ibi xp̄iana religio aliud regnū p̄dicare eternū. et deoꝝ falsoꝝ cult⁹ sacri legos imbibēt. q̄d aliud illi⁹ gētis vani hoies dicerēt nisi regnū q̄d tam diu cō seruatū est. nulla alia causa nisi suis religioni bus desertis et illa recepta p̄ire potuisse. **In** qua voce vanitatis que poterat eē isti ad ten dant speculū suū et similia oquiri si vllus i eis pudor est erubescāt. **quantū** romanū impiū afflictū est pot̄ q̄ mutātū. **Ad** et alijs ante xp̄i nomē t̄pibus ei oñgit. et ab illa est afflic tione recreatū. quod nec istis t̄pibus despan dum est. **Quis** enim de hac re nouit volūtate dei. **Ca. viij.**

Demde queram⁹ si placet ex tāta deo rum turba quā romani colebāt. que potissimū vel quos deos credāt illud impiū dilataste atq; seruasse. **Neq;** em̄ i hoc tā p̄claro ope et tante plenissime dignitatis audēt aliquas p̄tes de cloacine tribuē a vo lupie q̄ a voluptate appellata est aut libentie cui nomē est alibidine aut vagitano q̄ in san tum vagitib⁹ p̄sident. aut cumane q̄ cunas eo rum admistrat. **Nū** autē p̄nt vno colibri h⁹ omemorari oia noia deoꝝ et deaz q̄ illi grā dib⁹ volumib⁹ vix ophendē potuerūt. singu lis reb⁹ p̄p̄a disp̄ietes officia numimus. **Nec** agroꝝ munus vni alicui deo omittēdū arbi trati sūt. sed rura deē rufine iuga mōtiū deo iugatino. collib⁹ deā collinā. vallib⁹ v allom am p̄fecerūt. **Nec** saltē potuerūt vnā segeti am talē inuenire cui semel segetes omēdaret̄ sed fata frumēta q̄p̄ diu sub terra essent p̄posi tam voluerūt hēre deam se iam. cum vero iā essent sup̄ terrā et segetē facerēt deā segeti / am frumētis vero collectis atq; reconditis vt tuto seuarent. deā tutelina p̄posuerunt. cui nō sufficere vidētur illa segetia q̄z diu se ges ab imitijs herbidis vsq; aristas aridas p̄ ueniret. **Nō** tū satis fuit hoib⁹ deoꝝ multitu dinem amātib⁹ vt aia misera demonioꝝ tur be p̄stituerēt. vnus dei veri castū dedignata oplexū. **Prefecerūt** ergo p̄serpinā frumen tis germinatib⁹. geniculis nodisq; culmoū deū nodotū. inuolumētis folliculoꝝ deā vo lutinā. cum folliculi patescūt vt spica exeat deā patelinā. cum segetes nouis aristis eq̄nē q̄ veteres equare ostire dixerūt deā oñlinā florentib⁹ frumētis deā flozā. lactescētib⁹ deū lacturnū. maturescētib⁹ deam maturam

cum runcant id est a terra auferunt dea runcantiam. Nec oia memoro qz me piget quod illos non pudet. Nec aut paucissima ideo dixi ut intelligeret nullo mo eos dicere audere ista noia impiuz ostendisse. auxisse. obseruasse romanum. que ita suis queqz adhibebant officijs. ut nihil vniuersu vni alicui crederet. An ego segetia curaret impiuz. cui cura gerere siml et segetibz et arboribz non licebat. An de ar mis cumina cogitaret cui ppositura puuloz rum cunas no pmittetebat excedere. An nodotz adiuuaret in bello qui nec ad folliculuz spice s3 tm ad nobu genicule ptimebat. Vnusquisqz domui sue ponit hostiarium. et qz homo est. oi no sufficit. Tres deos isti posuerunt forculu fo ribus cardeam cardini. limetinu limini. Ita. Non potat forculus simul fores et cardine li meqz seruare

Ca. ix.

Emissa igit ista turba minutoz deoz vel aliquatu intermissa officiu maio rum deoz debemz inqzrere quo roma tam magna facta est. ut ta diu tot getibz im peraret. Nimiz ergo iouis hoc opus e. Spz em deoz oim dearuqz regē esse voluit. hoc ei us indicat sceptru. hoc in alto colle capitoli um. De isto deo qzuis a poeta dictu. ouenien tissime pdicat iouis oia plena. huc varo cre dit etiam ab hys coli qui vnu deu solu sine si mulacro colunt. sed alio noie nu cupari. Quod si ita est. cur tam male tractat est rome sicut qdem et in ceteris getibz. ut ei fieret simula crum qd ipsi etiā varroni ita displicet. vt cuz tante ciuitatis pueria osuetudine pmeret. ne qua qm tū dicere et scribere dubitaret. qz hij qz ppls instituerunt simulacra. et metu depserunt et errore addiderunt

Ca. x.

Qui illi etiā iuno vxoz adiungit qd dicat foroz et iunx. Quia iouez inqunt in ethere accipimz. in acre iunone. et hec duo elemēta iuncta sūt. alterz supius al terum inferi. Non est ergo ille de qd dictu est iouis oia plena. si aliqua ptem implet et iuno An vt erqz vt ruzqz implet et ambo isti iugēs et in duobz istis elemētis et in singulis simul sunt. Cur ergo ether dat ioui. aer iunoni. Po stre mo ipsi duo satis eēt. Quid est qz maē ne ptuno tribuit. terra plutoni. et ne ipsi qz sine iugibz remaneret addit neptuno salacia. plutoni pserpina. Nam sicut inferiorē celi ptem id est aerē inqunt iuno tenet. ita inferiorē maris salacia. et terre inferiorē pserpina Querūt que admodū fartiat fabulas. nec in ueniūt. Si em hec ita eēt. tria poti9 elemen ta mudi eē nō quatuoz eozz veteres pderent vt singula deoz iugia diuiderent. singulis elemētis. Nūc vero oimodo affirmauerūt ali

ud esse etherez. aliud acrem. Aqua vero siue supior siue inferior vtiqz aqua est. Puta quia dissimilis. Nunqd intm. vt aqua nō sit. Et inferior terra. qd aliud pot esse qz terra quāta libet diuersitate distincta. Deinde ecce totul in hys quatuoz vel tribz elemētis corpis cōplet9 est mūd9. Minerua vbi erit. Quid tene bit. quid implebit. Simul em cū hys in capi tolio ostituta est. cū ista filia nō sit ambozum. Aut si etheris prem supiorē mineruā tenē dis cunt. et hac occasiōe fingere poetaz qz de io uis capite nata sit. cur nō ergo ipa poti9 deo rum regina deputat qz sit ioue supior. An qz indignū erat pponere pri filia. Cur nō de io ue ipso erga saturnū iusticia ista seruata est. An qz victus est. Ergo pugnarūt. Abste inq unt. Fabulaz est ista garrulitas. Ecce fabu lis nō credit. et de hys meliora sentiant. Cur ergo nō data est pri iouis et si non sublimior equalis certe sedes honoris. qz saturn9 iqui unt. epis lōgitudo est. Temp9 igit colunt. qz saturnū colunt. et rex deoz iupit infinuāt na tus ex tpe. Quid em indignū dicitur. cum iupit e t iuno nati dicunt ex tpe si celū est ille et illa ē / ra. cum facta sint vtiqz celū et terra. Nā hoc qz in libris suis habet eozū docti ac sapiētes neqz de figmētis poetis. sed de phozum li bris. A virgilio dcm est. Cum p omipotēs. fecundis imbribz ether. iugis in gremiū le te descendit. id est in gremiū telluris ac ter re. qz et h aliquas btas volūt esse. atqz in ipa terra aliud terrā. aliud tellurē. aliud tellumo nem putāt. Et hos omēs deos habet suis noi bus appellatos. suis officijs distinctos. suis a ris sacrifqz veneratos. Eandem terram etiaz matrem deum vocant. vt iam poete tolerabi liora confingant. si secundum istozum nō po eticos sed sacrozum libros non solum iuno so roz et coniunx sed etiam mater est iouis. Ean dem terram ceterem eandē etiam vestam vo lunt. cum tamen sepius vestam non nisi ignē esse phibeant pertinentem ad focos sine qui bus ciuitas esse non pot. et ideo illi virgines solere seruire. qz sicut ex virgine ita nichil ex igni nascatur. Quam totam vanitatem abo leri et extingui vtiqz ab illo optuit. qui est na tus est ex virgine. Quis enim ferat qz cum tā tum honoris et quasi castitatis igni tribuerit aliqū vestam non erubescūt et venerem dicē vt vane scat in ancillis eius honorata virgi nitas. Si em vesta venus est. quō ei rite vir gines a veneris opibz abstinedo seruiunt. An veneres due sūt vna. Ergo. altera mulier An potius tres vna virginū qz etiā vesta est. Alia iugatarū. alia meretriciū. cui etiam fe nices donū dabāt de pstitutiōe filiarū atēqz

eas iungeret viris. **Que** illarum est matrona
 vulcani vtiq; virgo. qm̄ habet maritū. **Ab**
 fit autē vt meretrix. ne filio iunonis et coopa-
 rio mimerue facere videatur iniurias. **Ergo**
 hec ad diugatas intelligit p̄tinere. s; eam no-
 lumus imitē in eo qd̄ fecit illa cum marte.
 Rursū inqunt ad fabulas redis. **Que** ista us-
 sticia ē nobis succēdere q̄ talia dicim; d̄ dijs
 eoz. et sibi nō succēdere. qui be c̄m theatris li-
 tentissime expectāt crimina deoz suoz. et qd̄
 esset incredibile nisi ostentatissime p̄bare; hec
 ip̄a theatrica crimina deoz in honores insti-
 tuta eozū deoz.

Ca. xj.

Quodlibet igit p̄bificis rōnib; et dis-
 putatōnib; asserant. mō fit iupit̄ cor-
 porū h; mūdi anim;. q̄ vniuersā istā
 mole ex quatuor vel ut eis placet trib; elemē-
 tis ostructā atq; opactā implet et mouet mō
 inde suas p̄tes sozoz et fratrib; cedat mō fit
 ether. vt aerē iunonē subterfufam d̄ sup̄ am-
 plectat. modo totū simul cū aere fit ip̄e celus
 terrā vero tanq; diugē eādēq; m̄tem. qz hoc
 in diuis turpe nō est. fecūd̄ is imbrib; et semi-
 bus fetet. mō autē nescit necesse p̄ cūctā discur-
 rere deus vn; de quo multi a poeta nobilissi-
 mo dictū putāt. deū nāq; ire p̄ omēs terras
 tractusq; maris celūq; p̄fundū. ip̄e in ethere
 fit iupit̄. ip̄e in aere iuno. ip̄e in mari neptun;
 in inferiorib; etiā maris ip̄se salacia. in terra
 pluto. in terra inferiore p̄serpina. in focis do-
 mesticis vesta. in fabzozū fornace vulcan;. in
 fiderib; sol luna et stelle. in dinantib; appo-
 lo. in merce mercur;. in iano inuicator. in ter-
 mino terminator. saturn;. in tpe. mars. et bello
 na in bellis. liber in vinis. ceres in frumentis
 diana in siluis. mimerua in ingenijs. ip̄e fit po-
 stremo etiā in illa turba quasi plebeioz deoz
 ip̄e p̄fit noie liberi viroz semibus. et noie libe-
 re feminarū. ip̄e fit dispater q̄ partū p̄ducit
 ad diē. ip̄e fit dea mena quā p̄fecerūt mēstru-
 is feminarū. ip̄e lucina que a p̄turētib; inuo-
 cetur. ip̄e opē ferat nascētib; excipiēdo eos si-
 nu terre. et voce; opis. ip̄e in vagitu es ape-
 riat et voce; deus vagitan;. ip̄e leuet det er-
 ra et voce; dea leuana. ip̄e cunas tueat et vo-
 cetur cunina. nō sit alius s; ip̄e in illis deabus
 que fata nascētib; canūt et vocant̄ earmētes
 p̄fit fortuitis voce; q; fortuna. in diua rumia
 māmam puulo imulgeat. qz rumā dixerūt ve-
 teres māmam. in diua potiuua potionēq; mimi-
 stre. in diua edulata escā p̄beat. d̄ pauore in-
 fantum pauētia nūcupe; de spe q̄ venit veni-
 lia de voluptate voluptia. de actu agenzia-
 de stimulis q̄bus ad nīmū actū homo impel-
 lieur dea stimula nomine; strenia dea fit stre-
 nuum faciēdo. numerea que nūerare doceat

camena que canere. ip̄e fit et de; osul p̄beno-
 osilia. et dea sentia sentētias inspirādo. ip̄e
 dea iuuetā que post p̄textā excipiat iuuenilis
 etatis exoz dia. ip̄e fit et fortuna barbata que
 adultis barbas induat. quos honorare nolu-
 erunt. vt hoc qualecūq; numē saltē masculū
 deum. vel a barba barbatū. sicut a nobis no-
 dotum vel certe nō fortunā. sed qz barbas h;
 fortunū noiaent. ip̄e in iugatino deo cōiu-
 ges iugat. et cum virgini vxoz zona soluitur
 ip̄e inuocet et dea virginēsis voce;. ip̄e fit mu-
 tunus vel tutunus q̄ est apud grecos p̄apus
 si non pudet. **Hec** oia que dixi et q̄cūq; nō di-
 xi non em̄ oia dicēda arbitrat; sum. h; omē
 di; deez fit vnus iupit̄. siue sint vt qd̄am vo-
 lunt oia ista p̄tes eius. siue virtutes ei; sic eis
 videēt. q̄bus eum placet eē mūdi aim;. q̄ sentē-
 tia velut magnorū multozūq; doctorum est.
Hec si ita sunt. quod quale sit nondū interim
 q̄ro. qd̄ p̄deret si vnum deū colerēt p̄udētio-
 re opendio. **Quid** em̄ eius otēneret. cū ip̄e
 coleret. **Si** autē metuēdū fuit ne p̄termisse si-
 ue neglecte p̄tes eius irascere nō ergo ve-
 volūt velut vnus aiām hec tota vita est. que
 omnes simul otinet deos quasi suas virtutes
 vel mēbra vel p̄tes. sed suā queq; ps h; vitā
 a ceteris sepatam. si p̄ter alterā irasci pōt al-
 tera. et alia placari. alia dicitari. **Si** autē dici-
 tur omnes simul id est totū ip̄m iouē potuisse
 offendi. si p̄tes eius nō etiā singulatim minul-
 tatiq; colerētur. stulte d̄. **Nulla** q̄ppe illaz
 p̄ermitrētur. cum ip̄e vnus q̄ h̄et oia cole-
 retur. **Nam** vt alia omittā q̄ sunt innūerabi-
 lia cum dicūt oia fidera p̄tes iouis esse. et oia
 viuere atq; rōnales aiās habē. et iō sine con-
 trouerfia deos eē. nō vidēt q̄ multos non re-
 colant. q̄ multis edes nō ostruat. aras nō sta-
 tuant. quas tñ paucissimis fiderū statuēdas
 esse putauerūt et singulatim sacrificandū. **Si**
 igitur irascūtur qui nō singulatim coluntur
 nō metuunt paucis placatis. toto celo irato
 viuere. **Si** autē stellas omēs iō colūt. qz in so-
 ue sunt quem colūt. isto opedio possent in illo
 vno oibus supplicare. **Sic** em̄ nemo irascere
 tur cū illo vno nō otēneretur. poti; qz cul-
 tis q̄busdam iusta irascēdi cā illis q̄ p̄termis-
 si eēt multo numero forib; p̄beretur. p̄ferri
 cum eis de supna sede fulgētib; turpi nudis-
 tate distētus p̄ponētur et priapus

Ca. xij.

Quid illud. **Rōne** d; mouere acutos
 hoies. vel qualecūq; hoies. **Nō** em̄
 ad hoc ingenij op; est excellētia. vt deposito
 studio otētōnis atēbāt. si mūdi anim; deus
 est. ei; animo mūdus vt corp; est. vt fit vnū
 aial. est; ex aīo et corp; atq; iste deus eius

est. finu quodā nature in seipō otinens omnia
 vt ex iphus aīa qua viuificat̄ tota ista moles
 vite atq; aīe cūctoz̄ viuētū p cuiusq; nascē
 di sorte sūmanē nihil oīno remanē qd n̄ sit ps
 dei quod si ita est. quis nō videat q̄nta impie
 tas ⁊ irreligiōsitas osequat̄. vt qd calcauerit
 q̄iq; ptem dei calcet. et in oī animāte occidē
 do pars dei trucidet̄. Nolo oīa dicere. q̄ pos
 sunt occurrere cogitatib⁹. Dicit̄ aut̄ sine ve
 recūdia nō p̄nt.

Ca. xij.

Sūt sola aīalia rōnalia sicut sūt ho
 mines ptes dei eē oēdūt. nō vidē q̄
 dem si totus mūdus est deus. q̄uo be
 stias ab ei⁹ p̄tib⁹ separēt. Sed obliuati qd
 opus ē. de ipō rōnali animāte id est hoīe. qd
 infelicis credi pōt. qm̄ dei prem vapulare cū
 puer vapulat. Jam vero ptes dei fieri lasci
 uas iniquas impias atq; oīno dānabiles. q̄s
 ferre possit nisi q̄ p̄sus isanit. Postremo qd
 irascit̄ eis a q̄bus non colit̄. cū a suis p̄tib⁹ n̄
 colat̄. Restat̄ ego vt dicat̄ oēs deos suas ha
 bere vitas. sibi queq; viuē nullū eoz̄ eē partē
 cuiusq; sed oēs colēdos qui cognoscit̄ et coli
 p̄nt. qz̄ tam multi sūt vt oēs nō possint. quoz̄
 iupiter qz̄ rex p̄sident̄ ipm̄ credo ab eis putari
 regnū ostituisse vel auxisse romanū. Naz̄ si h̄
 ipē nō fecit. que aliū deū op⁹ tā magnū po
 tuisse aggredi credēt. cum oēs occupati sint
 officis et opibus p̄p̄is ne c alter irruat in al
 teri⁹. A rege igit̄ deoz̄ regnū hoīm potuit
 p̄pagari ⁊ augeri

Ca. xij.

Hic p̄mū quero. cur n̄ etiā ipm̄ regnū
 aliq̄s de⁹ est. Cur em̄ nō ita sit si vic
 toria dea est. Aut qd ipō ioue in hac
 cā opus est. si victoria faueat. sitq; p̄p̄ia et
 semp eat ad illos quos vult eē victores. Hac
 dea fauēt et p̄p̄ia etiā ioue vacāte vs̄ ali⁹
 agente. et q̄ gentes nō subdite remanent
 que regna nō cederēt. An forte displicet bo
 nis iniquissima improbitate pugnare. et si niti
 mos q̄etos nullāq; iniuriā faciētes. ad dilatā
 dum regnū bello spōtaneo puocaret. Plane
 si ita sentit̄ ut approbo et laudo

Ca. xv.

Videat̄ igit̄. ne forte non p̄meat ad
 viros bonos gaudere de regni latitu
 dine. Iniquitas em̄ eoz̄ cum q̄bus ius
 ta bella gesta sūt regnū adiūuit vt crescerz
 quod vtiq; puū esset si q̄es ⁊ iusticia finiti mo
 rum otra se bellū geri nulla puocaret iniuria
 ac sic feliciorib⁹ rebus hūanis oīa regna par
 ua essent o cordi vicinitate letātia et ita eēt
 in mūdo regna pl̄ma gentiū. vt sunt in vrbe
 domus pl̄ime ciuū. Proinde belligerare ⁊ p
 domitis gentib⁹ dilatare regnū. malis vidē
 felicitas. bonis necessitas. Sed qz̄ peius esset
 ut iniuriosi iustiorib⁹ dñarent. ideo nō incō

grue d̄: etiā ista felicitas. S; p̄cū dubio feli
 citas maior est vicinū bonū h̄re o cordem. qm̄
 vicinū maluz̄ subiugare bellatē. Mala vota
 sunt. optare habere que oderis vel quez time
 as. vt possit esse que vīcas. Si ergo iusta ge
 rendo bella nō impia. nō iniqua. rom ani impe
 rium tā magnū acquirē potuerūt. nunq̄ tā
 q̄ aliq̄ dea colēda est eis etiā iniquitas aliēa
 Muleū ei ad istā latitudinē impij eā coopatā
 videm⁹. que faciebat iniuriosos. vt eēt cum
 q̄bus iusta bella gererent. et augetēt impijz
 Cur aut̄ et iniquitas dea nō sit vel exteraz̄ gē
 tium. si pauoz̄ et palloz̄ et febris. dii romani ef
 se meruerūt. Hijs igit̄ duab⁹ id est aliēa imi
 q̄tate. et dea victoria. dum belloz̄ causas ini
 q̄tas excitat. victoria eadē bella felicif̄ te rmi
 nat. etiā feriato ioue creunt impij. Quas em̄
 hic ptes iupit̄ h̄et cuz̄ ea que possent bñficia
 eius putari. dii habent. dii vocant. dii colūtur
 iph p̄ suis p̄tib⁹ inuocātur. Habēt aut̄ h̄ eti
 am ille aliq̄a ptem si regnū etiā ipē appella
 retur. sic appellatur illa victoria. Aut si regnū
 mund⁹ est iouis. cur nō et victoria munus eius
 habeat̄. Ad p̄fecto habētur. si nō lapis in ca
 pitolio. sed ver⁹ rex regū et dñs dñantiū co
 gnoscere et atq; colētur

Ca. xvj.

Mor aut̄ plimū. qz̄ cuz̄ deos singulos
 singulis reb⁹. et pene singul⁹ morib⁹
 attribuerēt. vocauerūt deā ageno
 riam. que ad agendū excitaret. deā stimulaz̄
 que ad agendū vltra modū stimularēt. deaz̄
 murcā. que p̄ter modū nō moueret ac facēt
 boiem vt ait pompeius murci dū id est nimis
 desidiosū et ma dnosū. deā strenuā que facēt
 strenuū. Hijs dijs oibus et deab⁹ publica sa
 cra facere susceperunt. Quietē vero appellātes
 que facēt q̄etum. cum edē h̄et extra portaz̄
 collmā publice illā suscipere noluerūt. vr̄ū in
 dicitum fuit animi in q̄eti. an por⁹ ita signifi
 catum est. qui illā turbā colē p̄seueraret. non
 plane deoz̄ s; d̄monioz̄. eū q̄etum habē nō
 posse. ad quā vocat verus medic⁹ dicens. Di
 scite a me qz̄ mitis sum et humilis corde. ⁊ in
 uenietis re q̄em aiab⁹ v̄tis

Ca. xvij.

H forte dicūt qz̄ deaz̄ victoriā iupit̄
 mittat. atq; illa tanq̄ regi deoz̄ ob
 tempans ad quos iusserit veniat. ⁊ i
 eorum pte o fidat. Hoc vere d̄. nō de illo ioue
 quem deoz̄ reges p̄ sua opione ofingūt. sed
 de illo vero rege seculoz̄. qz̄ mittat nō victo
 riam que nulla substātia est sed angelū suum
 et faciat vincere quez noluerit. ⁊ ofilium oc
 cultū esse pōt. iniquū nō pōt. Nam si victoria
 dea est cur nō de⁹ est ⁊ triūphus et victorie
 fungit̄ vel marit⁹ vel frat̄ vel filius talia q̄p̄
 pe isti d̄ dijs opinati sūt. q̄lia si poete fingēt

atq; a nobis exaggerarent ruderent isti-ri/
denda eē figmēta poet. az nō veris attribue
da numibus. et tñ se ipsi nō rīdebāt cuz talia
delirāmēta non apud poetā legebāt s; in tē
plis colebāt. Jovē igitur de oib; rogarēt. ei
vni tñmō supplicaret. Non em̄ quo misiss; vi
ctoriā si dea est et sub illo rege est posset ei au
dere resistere. et suā potētiā facē volūtatē

C. xviii
Quid q; et felicitas dea est. edē acce-
pit. arā meruit. sacra ei ogrua p̄solu
ta sūt. Ipa vero sola coleret. Vbi em̄ ipa est
fet. qd boni nō ess; . Sed qd sibi vult q; et for-
tuna dea putat et colit. An aliud est felicitas
aliud fortuna. q; fortuna pōt esse et mala. Fe-
licitas autē si mala fuerit felicitas n̄ erit. Cer-
te oēs deos vtriusq; sexus. si et sexū hnt. non
nisi bonos existimare debem;. Hoc plato dīc
hoc alij phi. hoc excellētes rēpublice p̄forū
q; redtores. Nūo ergo dea fortuna aliquādo
bona est. aliqñ mala. An forte qñ mala est dea
non est. sed in malignū demonē repēte ouerti
tur. Quot sunt ergo deē iste. Profecto q̄t q̄t
hoies fortunati hoc est bone fortune. Nā cuz
sint et alij plurimi simul. hoc est vno tpe ma-
le fortune. nunq̄d si ipa eēt simul et bona esse t
et mala. hys aliud. illis aliud. An illa q; dea ē
semp bona est. Ipa est ego felicitas. Cur ad-
hibent diuersa noia. Sed et hoc eferēdum est.
Solet em̄ et vna res duob; noibus appellari
Quid diuerse edes. diuerse arte. diuersa sacra.
Est causa in qunt. q; felicitas illa est quaz bo-
ni habēt p̄cedētib; meritis. Fortuna hō que
d; bona sine vilo exāmie meritoz; fortuitu ac-
cidit hoibus et bonis et malis. Vnde etiā for-
tuna noiatur. Nūo ergo bona est. que sine vilo
iudicio venit et ad bonos et ad malos. Vt
qd aut colit que ita ceca est. passim in q̄slibet
incurrēs. vt suos cultores plerūq; p̄treat et
suis oēp̄torib; heret. Et si aliqd p̄ficiūt cul-
tores eius vt ab illa videātur et amētur iā me-
rita sequit. nō venit fortuitu. Vbi est ergo il-
la definitio fortune. Vbi est q; a fortuitis eti-
am nomē accepit. Nihil em̄ p̄dest eā colere si
fortuna est. Si autē suos cultores discernit vt
p̄sit. fortuna nō est. An et ipam quo voluerit
iupiter mittit. Colat ergo ipē solus. Nō enī
pōt ei iubēti. et eā quo voluerit mittēti fortu-
na resistere. Aut certe istā mali colat. qui no-
lunt habere merita q̄b; dea posse felicitas in-
uitari

C. xix
Quāntū sane huic velut numini tribu-
unt quā fortunā vocāt. vt simulacrū
eius qd a matronis dedicatū est. et
appellat a est fortuna muliebris. etiā locutum
esse memorie omēd auerint. atq; dixisse nō se

mel sed itez. q; eā rite matrone dedicauerit
Quod qd em̄ si verū sit. mirari nos nō optet.
Non em̄ malignis demomb; etiā sic difficile
est fallere. quoz; artes atq; versutias hinc po-
tius isti aduertere debuerūt qd illa dea locu-
ta est. que fortuitu accidit nō que meritis ve-
nit. Fuit em̄ fortuna loquax et muta felicitas
vt qd aliud nisi vt hoies recte viuere nō cura-
rent. dātiata sibi fortuna que illos sine vll; bo-
nis meritis faceret fortunatos. Et certe si for-
tuna loquē nō saltē muliebris s; virilis potius
loq̄retur. vt nō ipē que simulacrū dedica-
uerūt putarent tñ miraculū muliebz; loq̄ci-
tate finxisse.

C. xx
Virtutē q; deā fecerūt q; qd em̄ si dea
esset. multis fuerat p̄ferēda. Et nunc
q; dea nō est. sed donū dei est. ipa ab
illo impetret a quo solo bari pōt. et ois falso-
rum deoz; turba vaneat. Sed cur et fides
dea credita est. et accepit etiā ipa tēplū et al-
tare. Quā q; quis prudēt agnoscit. hit acu-
lum illi seipm facit. Vñ autē sciūt illi quid sit fi-
des. et p̄mū et maxim officii est vt in vezz cre-
datur deū. Sed cur nō suffecerat virt; No-
ne ibi est et fides. qñ quidē virtutē i quatuor
spēs distribuēda eē viderūt prudētiaz. iusti-
ciam. fortitudinē. tp̄tiam. Et quō iste singu-
le spēs suas hnt. in p̄tibus iusticie fides ē. ma-
ximūq; locū apd nos habet q̄cunq; scim; qd
sit q; iustus ex fide viuūt. Sed illos miror ap-
petitores multitudis deoz;. si fides dea ē q̄re
alijs tam multis de ab; iniuriā fecerint. p̄ter-
mittēdo eas. q̄bus similis edes et aras dedica-
re potuerūt. Cur tp̄tiam dea eē non meruit
cum eius noie nōnulli romani p̄ncipes si puā
gloriā oparint. Cur deniq; fortitudo dea non
est. que adfuit mutio cuz dexterā porrexit in
flāmas que adfuit cureō. cum se p̄ patria in
abruptā terram p̄cipitē dedit. que adfuit de-
cio patri. et decio filio. cum p̄ exercitu se vo-
uerunt. si tñ hys omnibus vera irerat fortitu-
do. vnde mō non agit. Auare prudētia. qua-
re sapiētia nulla numinū loca meruerūt. An
q; in noie generali ipsi; virtutes oēs colunt.
Sic ergo posset et vn; deus coli. et p̄tes ceti
dij putant. Sed in illa vna virtute et fides est
et pudicicia. que tñ extra in edib; p̄p̄s altā-
ria meruerūt. Has deas non veritas. sed va-
mitas fecit

C. xxi
Hec em̄ veri dei munera sūt. nō ipē sūt
deē. Verūtū vbi est virt; et felicitas
quid aliud q̄rē. Quid ei sufficit. cui
virtus felicitasq; nō sufficit. Via q̄ppe agen-
da opletitē virt; oia obtinēda felicitas. Si
iupit vt hec daret id eo colebat quia si bonū
aliqd est latitudo regni atq; diuturnitas ad

eandē p̄met felicitatē. cur nō intellectus est
dona dei esse nō deas. Si autē putate sunt dee
saltē alia tāt a deoz turba nō q̄rere. Cōfide
ratis em̄ officijs deozū deariq; oim̄ q̄ sicut vo
luerūt p̄ sua op̄matōe f̄m̄xerūt. iuem̄t si p̄nt
aliqd̄ qd̄ p̄stari ab aliquo deo possit homi ba
tenti virtutē. h̄nti felicitatez. Quid dōctine
vel a mercurio. vel a minerua perēdū eēt. cuz
virtus omnia secū h̄ret. Ars q̄ppe ip̄a h̄nt re
deq; viuēdi. vire? a veterib; definita ē. Vñ
ab eo q̄ grece aretbe d̄r virtus. nomen artis
latinos traduxisse putauerūt. Sed si vire? n̄
nisi ad ingeniōsū possit venire. qd̄ opul erat
deo cautio p̄re qui cautos id est acutos face
ret. cum hoc possit offerre felicitas. Ingenio
sum q̄ppe nasci felicitatis est. Vñ etiā si nō p̄
tuit a nondū nato coli dea felicitas. vt hoc
ei d̄ciliata donaret offerret h̄ p̄ntib; ei? cultof
ribus suis. vt eis ingeniōsi filij nascerentur.
Quid op̄erat p̄turicib; inuocare lucinam
cum si abesset felicitas. nō solū h̄nt perent sed
etiā bonos. Quid necesse erat opi deo omēda
re nascētes deo vagicano vaginates. deo cu
mine iacētes. deo rumine sugētes. deo stabili
no stātes. deo adeone adeūtes. abeone abeū
tes. deo menti vt bonā h̄rent mentē deo vo
lunno et deo volūne vt bona vellent. dijs nu
ptialib; vt h̄nt diuigerent. dijs agrestibus vt
fructus vberimos capent. et maxie ipsi diue
fruges marti et bellone vt bene belligeraret.
deē victorie vt vincerēt. deo honozimo vt ho
nozarent. deo pecunie vt pecuniosi eēt. deo
esculano et filio eius argētino vt h̄rent erā
argenteāq; pecuniā. Nā iō p̄rem argenti
esculani posuerūt. q; p̄us erā pecunia i vsu
cepit eē post argētea. Miror autē q; argenti
nus nō genuit aurinū. q; et aurea subsecuta ē
Quē deū isti si h̄rent sicut saturno iouem. ita
et patri argentino. et auo esculano aurinū p̄
ponerent. Quid ergo erat necesse p̄pter h̄ bo
na vel animi vel corpis vel externa. tātā deo
rum turbā colere et inuocare. quos neq; oēs
omemorauit nec ipsi potuerūt oibus bonis hu
manis minutatim singulariq; digestis deos
munitos et singulos p̄uidere. cum possit mag.
no faciliq; op̄endio. vna dea felicitas cuncta
offerre. nec solū ad bona capiēda q̄sq̄ alius
sed neq; ad depellenda mala q̄rere. Cur em̄
esset inuocāda p̄p̄ fello diua fello nia. p̄pter
hostes depellendos diua pellonia. p̄pter egros
medic; vel appollo vel esculapi; vel ambo fil
q̄si ess; grāde piculū. nec de; sp̄m̄ienhis ut sp̄i
nas ex agris eradicaret. nec dea rubigo. vt
nō accedēt. rogaret. vna felicitate p̄nte et tu
ente. vt vel nulla mala exorirent v̄l facillime
pellerent. Postremo qd̄ de duabus istis dea

bus virtute et felicitate tractam; si felicitas
virtutis est p̄miū. nō dea s; dea donū est. Si
autē dea est cur nō dicat et virtutē ip̄a offerre.
q̄n̄qui dem etiā virtutē oēs q̄ felicitas magna
est

Ca. xxiiij
Quid est ergo q; p̄ingenti beneficio.
Varro iacet at p̄stare se ciuib; suis. q; nō
solū memozat deos quos coli o
porteat a romanis. verū etiā dicit qd̄ ad quē
q; p̄tineat. Nūo nihil p̄dest inq̄t varro hois
alic; medici nom̄ fozmāq; nosse et q; sit medis
cus ignorare. ita dicit nihil p̄desse. scire deuz
esse esculapiū si nescias eum valitudini opitu
lari. atq; ita ignores cur ei debeas supplicare
Hoc etiā alia similitudine affirmat dicens. si
modo h̄nt viuē s; viuē omnino neminē posse si
ignozet q̄nam sit faber. q; p̄ctor. q; tector
a quo qd̄ vtensile possit petē. quē adiutorem
adsum; quem duce. quem doctozē eo mō nul
li dubiū esse asserēs. ita esse vitē cognitiōem
deoz si sci at quā quisq; deus vim et facultatē
tem ac p̄tatem cuiusq; rei habeat. Ex eo em̄
potimus inquit sciē quē cuiusq; causa deum
aduocare atq; inuocare debeam; ne faciam;
vt mimi solent. et optem; a libero aquā a lim
phis vinū. Magna sane vtilitas. quis n̄ huic
gratias agēt. si vera monstrare t. et si vnū ve
rum deum a quo eēt oia bona hoibus colen
dum docēt

Ca. xxv
Sed vnde nūc agēt si libri et sacra eoz
vera sunt et felicitas dea est. cur n̄ ip̄a
sa vna q̄ colētur ostēta est. q; possit
vniūsa offerre et op̄edio facē felicem. quis em̄
op̄rat aliqd̄ prop̄ aliqd̄ aliud q; vt felix fiat
Cur deniq; tam sero huic t̄re deez tot ro
manos p̄ncipes lucullus edē ostēuit. Cur ip̄e
romulus felicē cupiens odē ciuitatē. nō huic
tēplū potissimū struxit. nec p̄t aliqd̄ dijs ce
teris supplicauit. q̄n̄ nihil deess; si hec adess;. **Nam**
et ip̄e nec p̄us rex nec vt putant postea
deus siēt. si hanc deam p̄piciam non haberet
vt qd̄ ergo ostēuit romanis deos. ianum io
uem. martem. picum. faunū. tiberinū. herculē
et si quos alios. vt quid t̄rustati; addidit sa
turnū. opem. solem. lunā. vulcanum. lucem. et
quoscuq; alios addidit inē quos etiam deam
cloacinas felicitate neglecta. vt quid numa
tot deos et tot deas sine ista. An eam forte in
tātā turba vidē non potuit. Hostilius certe
rex deos et ip̄e nouos pauozem atq; pallozes
p̄piciandos non introducēt si deam istā nos; et
aut colēt. P̄nte q̄ppe felicitate omnis pauoz et
palloz non p̄piciatus abscedēt s; pullus a iusu
garet. Deinde qd̄ est hoc q; iam romanū im
perium lōge lateq; crescebat et adhuc nemo
felicitatem colebat. An iō grādus imperiuz

¶ **F**elicitas fuit. Nam quō ibi eēt vera felicitas ubi non erat vera pietas. Pietas est enim vera verax veri dei cultus. nō cultus tot falsorū deoz quorū demōioz. Sed et postea iā in deoz nūm felicitate suscepta magna belloz ciuiliū infelicitas subsecuta est. An forte iuste est indignata felicitas q̄ et tā sero et non ad honore sed ad otumeliā poti⁹ iuitata dea est. vt cum coleret priapus et cloacina et pa uor et palloz et febris et cetera nō numia colendoz sed crimina colētū. Ad extremum si cum turba indignissima tāta dea colēda vilis est cur nō vel illustri⁹ ceteris colebat. quif em ferat q̄ neq̄ inter deos osentientes q̄s dicunt in ofliū iouis adhiberi. nec inter deos q̄ selectos vocāt felicitas ostiuta est vt tēplū aliquod ei fieret quod et loci sublimitate et opis dignitate p̄meret. Cur em non aliq̄d meli⁹ q̄ ipsi ioui. Nam q̄s etiā ioui regnū nisi felicitas dedit. si tū cum regnaret felix fuit. Et potior est felicitas regno. Nemo enim dubitat facile inueniri hoīem qui se timeat fieri regē nullus aut inueniē qui se nolit esse felice. Ipsi ergo dii si p̄ auguria vel quolibet modo eos posse ofuli putāt. de hac re ofulere nē vtz velle felicitati loco cedere si forte alioz edibus vel altarib⁹ iam fuisset locus occupatus ubi edes maior atq̄ sublimior felicitati ostrueretur. etiā ipse iupit̄ cederet vt ipm verticez collis capitolini felicitas poti⁹ obtineret. Nō em quispiā resisteret felicitati. nisi q̄ fieri nō pōt qui esse velle infelix. Nullo mō oīno si cōsulere fecerit iupit̄ q̄ ei fecerūt tres dii mars termin⁹ et iuuētus qui maior et regi suo nō lo mō cedere loco voluerūt. Nam sicut habēt eoz litere cum rex tarq̄nius capitolii fabricari velle. eūq̄ locum qui ei dignior aptior q̄ videbat ab dijs alienis cerneret p̄occupatum. nō audēs aliq̄d oīra eoz facere arbitriū. et credēs eos tāto numini suoq̄ p̄ncipi volūtate cessuros q̄ multi erāt illic ubi capitolii ostiutū est p̄ auguriū quehuīt vtz con cedere locum velle ioui atq̄ ipsi inde cedere omēs voluerūt p̄ter illos quos omemoraui. martē. terminū. iuuētū. atq̄ iō capitolium ita ostructū est vt etiā isti tres intus eēt tam obscuris signis vt hoc vix hoies doctissimi scirent. Nullo mō igit̄ felicitatē iupit̄ ipse ostemēt sicut a termino. martē. iuuētū cōtemptus est. sed ipsi etiā q̄ non cesserūt ioui. p̄fecto cederēt felicitati que illis regem fecerat iouē. Aut si nō cederēt. nō id ceptū eius facerēt. sed q̄ in domo felicitatis vel obscuri esse malle. q̄ sine illa in locis p̄zijs emirere. Ita dea felicitate in loco amplissimo et celsissimo ostiuta discerēt ciues omnes vnde boni

voti petēdū esse auxiliū ac sic ipsa suadēte natura alioz deoz supflua multitudine deteli ta coleret vna felicitas vni supplicare vni⁹ templū frequētare a ciuib⁹ qui felices eēt vel lent. quoz esset nemo q̄ nollet atq̄ ita ipsa a se ipsa pateret. que ab omnibus petebat. Nuis em aliq̄d ab aliquo deo nisi felicitatē velit accipe. vel quod ad felicitatē existimat p̄mere. Proinde si felicitas habet in p̄tate cū quo lo mīme sit. habet autem si dea est que tādē stulticia est. ab aliquo eam deo petere quam possis a se ipsa impetrare. Hanc ergo deā sup deos ceteros honorare etiā loci dignitate d̄bu erunt. Sic em apud ipos legi⁹ romani vetēf nescio quē sūmanū cui nocturna fulmia tribuebant coluerūt magis q̄ iouē ad quē diurna fulmina p̄tinerēt. S; postq̄ ioui tēplum insignē ac sublime ostructū est p̄pter edis dignitatem. sic ad eum multitudo ofluxit. vt vix inueniā q̄ sūmani nomē quod audire iā non pōt se saltem legisse meminerit. Si aut felicitas dea nō est qm̄ quod verū est mun⁹ est dei ille deus q̄rat̄ q̄ eam dare possit et falsorū deorum multitudo noxia relinquat. quā stultoz hoīm multitudo vana sectat̄ dei dona deos si bi faciēs. et ipm e⁹ ea dona sūt obstinatioe superbe volūtatis offendēs. Sic em carere non pōt infelicitate qui tāq̄ deam felicitatez colit. et deū datore felicitatis t̄līnq̄. sicut carē non pōt fame q̄ panē p̄ctū lingit et ab hoīe q̄ verū h; non petit. ¶ **Ca. xxnij.**

¶ **L**ibet aut eoz oflderare rationē. Vt q̄ adeone inq̄unt maiores nōs infir p̄ctes fuisse credēdū est ut hec nescirent munera dīna esse nō deos. S; qm̄ sciebāt nemini talia nisi aliquo deo largiēte cedi. q̄ rum deoz nōia nō inueniebāt. earū rerū nobis appellabāt deos quas ab eis sentiebant dari aliqua vocabula inde fleētēs sic a bello bellonā nūcupauerūt nō bellū. sicut a cunis cuninam nō cunam. sicut a segetib⁹ segetiaz non segetē. sicut a pomis pomā nō pomū. sicut a bubus bubonā non bouem. aut ēte nulla vocabuli declinatōe sicut res ipse noiantur vt pecunia dīca est dea q̄ dat pecuniā. nō oīno pecunia dea ipsa putata est. Ita virtus q̄ dat virtutē. honor q̄ honorē. discordia q̄ discordiam. victoria q̄ dat victoriā. ita inq̄unt euz felicitas dea d̄. non ipsa q̄ datur. s; numē illd attendit a quo felicitas datur. Ita nob̄ red dita rōne multo facili⁹ eis quozum cor nō nimis obduruit. psuadebim⁹ fortasse q̄ volumus. ¶ **Ca. xxv.**

¶ **S**eni iā hūana infirmitas sensit nō n̄ ab aliquo deo dari posse felicitatem hoc senserūt hoies qui tā multos colebant

deos in quibus et ipsum eorum regem iouem quod no-
 men eius a quo daretur felicitas ignorabant. id
 ipsum rei nomine quam credebatur ab illo dari eum ap-
 pellare voluerunt. Satis ergo iudicauerunt nec
 ab ipso dari posse felicitatem quam iam colebant
 sed utique ab illo quem nomine ipsum felicitatis colen-
 duz esse credebant. Confirmo prius a quodam deo
 quem nesciebant eos credidisse dari felicitatem
 ipse ergo quateratur ipse colat et sufficit. Repu-
 dietur strepitus innumerabiliu demonioz. Si
 non sufficit huius deus. cui non sufficit munus eius
 illi inquam non sufficit ad colendum deus dator
 felicitatis. cui non sufficit ad accipiendum ipsa
 felicitas. Cui autem sufficit non enim habet quod am-
 plius optare deat. seruiat vni deo datorum fe-
 licitatis. Non est ipse quem noiant iouem. Raz
 si eum datorum felicitatis agnosceret. non uti-
 quod alium vel aliam a quo daretur felicitas. nomine
 ipsum felicitatis inquirerent. Negat ipsum iouem cu-
 tantis iniurijs colendum putaret. Iste alieaz
 de adulter vxozum. iste pueri pulchri impudicus
 amator et raptor.

Ca. xxvj
Sed fingebant hec omerus ait tullius
 et humana ad deos transferrebat mal-
 lem ad nos divina. Merito displicuit vi-
 ro graui dinorum criminum poeta ositor. Cur
 ergo ludi scenici vbi hec dicitur. catiran-
 aditant deoz honoribus exhibent ineres di-
 uinas a doctissimis describuntur. hic exclamet
 cicerone non ostra signeta poetaz. sed ostra insti-
 tuta maiorum. An exclamatione et illi. quod nos fe-
 cimus. Ipsi dii ista suis honoribus exhibenda
 flagitauerunt. atrociter impariter. cladem nisi fiet
 pronunciarunt. quod neglectum est aliqd seuerissime
 vindicauerunt. quod id quod neglectum fuerat sem-
 per placatos se esse monstrauerunt. In eoz ome-
 moratur virtutes et miranda facta quod dicam
 Tito latio rustico romano patrifamilias di-
 ctum est in somnis in senatum nunciare ut ludi
 romani instaurarentur quod primo eoz die in quibus
 scelerato qui populo spectante ad supplicium
 duci iussus est. numibus videlicet ex ludis hilaris-
 tatem querentibus triste displicuisse impium. Cum
 ego ille qui somnio omomiterat postero die
 iussa facere non ausus esset sed a nocte hoc idem
 rursus seueri impatum est. Amisit filium. quod non
 fecit. Tercia nocte dicitur est homini quod maior ei pe-
 na si non faceret immeret. Cum etiam sic non au-
 deret in morbum incidit acrem et horribile. Tu
 vero ex amicorum sententia ad magis rem detu-
 lit. atque in lectica allatus est in senatum. exposi-
 toque somnio recepta otimuo valitudine pedi-
 bus suis sanus abscessit. Taro stupefactus mi-
 raculo senatus quadruplicata pecunia ludos
 censuit instaurari. Quis non videat qui sanus
 sapit subditos homines malignis demonibus. a

quorum diuinatione non liberat nisi gratia dei per ipsum
 christum dominum nostrum. vi opulso esse exhibere talibus
 diis. que recto officio poterant turpia iudicari.
 In illis certe ludis poeta nimum crimina fre-
 quentant. qui ludi cogentibus numibus iussu se-
 natus instaurabant. In illis ludis corrupto
 rem pudicitie iouem. turpissimi bistriodes ca-
 tabant. agebant. placabant. Si illud fingebat
 ille irascere. Si autem suis criminibus etiam fici-
 tis delectabat. quanto coleret nisi diatolo ser-
 uiretur. Stane iste romanus oderet dilataret
 obseruaret impium. quouis romano cui talia
 displicebant homine abiecto. Iste daret felici-
 tatem. qui tam infeliciter colebat. Et nisi ita co-
 lere infeliciter irascere.

Relatum est in iras doctissimum pontifi-
 cem sceuola disputasse etiam gratia tra-
 dita deoz. vni a poetis. alieaz a phi-
 losophis. terciu a principibus ciuitatis. Pri-
 mu genus nugatorum dicit esse. quod multa de diis fin-
 gantur indigna. sed non agnere ciuitatis
 bus. quod habeat aliqua supuacua. aliqua etiam
 que obfint populis nosse. De supuacuis ma-
 gna causa est. Solet enim et a viris pitis dici-
 supflua non nocet. Que sunt autem illa que pla-
 ta in multitudine nocet. Nec inquit non esse de-
 os. hercules. esculapiu. castore. polluce. Pro-
 ditur enim a doctis quod homines fuerint et humana
 obitoe dare cerint. Quid aliud. Ad eorum quod sunt
 dii non habeat ciuitates vera simulacra. eo quod
 verus deus nec sexum habeat. nec etatem. nec
 delimita corporis membra. Nec potest nosse po-
 pulos non vult. nam falsa esse non putant. Expe-
 dire igitur existimat falli in religione ciuitates.
 quod dicere etiam in libris reru dinaru varro
 ipse non dubitat. Preclara religio quo consu-
 giat liberabus instum et cum veritate que libe-
 retur inquit. credat ei expedire quod fallit. Do-
 eticu sane deozum genus cur sceuola respuat.
 eis de istis non taceretur. quod sic videlicet deos difor-
 mant. ut nec bonis hominibus opentur. cum aliu
 faciunt furari alium adulterare. sic item inquit
 aliqd aliter turpiter atque septe dicere ac fa-
 cere. tres inter se deas certasse de primo pul-
 critudis. victas duas a venere troiam euertis
 se. iouem ipsum ouerri in bouem aut cignum ut
 cum aliqua scubat. deam homini nubere. satur-
 num liberos deuozare nihil denique posse ofin-
 gi miraculoz. ut atque viciorum quod non ibi repe-
 riatur atque ab deozum natura longe abfit. De
 sceuola pontifex maxie ludos tolle si potes per-
 cipue populis tales honores diis mortalibus
 deferant vbi crimina deozum libeat mirari. et
 que fieri possunt placeant imitari. Si autem ti-
 bi ruderet et populus vos nobis ipozastis ista
 pontifices. deos ipsos roga quibus istis gratibus

ista iussistis. ne tali a sibi iubeat exhiberi. Que si mala sunt et propterea nullo modo de deorum maiestate credenda. maior est deorum iniuria de quibus impune finguntur. Sed non te audiunt demones sunt prava docentur turpibus gaudet. non solum non deputat iniuriam si de illis ista fingant sed eam potius iniuriam ferre non possunt. si per eorum solennia non agant. Jam vero si aduersus eos iouem intrepelless maxime ob eam eam quod eius plura crimina ludis scenicis aditant. nonne etiam si eum iouem nuncupatis a quo regit totum atque admistrat hic mundus. eo illi sita vobis maxima iniuria quod eum cum istis colendum putatis. eorumque regem esse prohibetis. **Ca. xxvii**

Nullo igitur modo dii tales qui talibus placantur. vel potius accusantur honoribus ut maius sit crimine quod eis falsis oblectantur quam si de illis vera dicerentur. romanum impium augere et offeruere potuissent. Hoc enim si possent grecis potius donum tam grande offerrent quod eos in huiusmodi rebus diuinis hoc est ludis scenicis honorabilibus dignis coluerunt. quam et a moribus poetarum hijs quibus deos dilacerari videbant. se non subtraxerunt. dando eis licentiam male tractandi homines quos liberos et ipsos scenicos non turpes iudicauerunt. sed dignos etiam preceteris honoribus habuerunt. si cut aut potuerunt auream pecuniam habere romanam quamuis deum aurum non colerent sic et argentum habere potuerunt et cream. si nec argentum nec eius patrem colerent esculanum. et sic omnia que retexere piget. Sic ergo et regnum inuito quodem deo vero nullo modo habere possent. dijs vero istis falsis et multis ignoratis siue otemptis. atque illo vno cognito et fide sincera ac moribus culto. et melius hic regnum haberet quamcumque haberet. et post hec acciperet sempiternum. siue hic bene siue non haberent. **Ca. xxix**

Nam illud quale est. quod pulcherrimum auspiciu fuisse dixerunt quod paulo ante memorauimus. martem et terminum et iuuentute nec ioui regi deorum loco credere voluisse. Sic enim inquit significatum est martiaz gentem id est romanam nemini locum quem teneris daturam. romanos quoque terminos propter deum terminum neminem omutatur. iuuentutem etiam romanam propter deam iuuentute nemini esse cesuram. Videbat ergo quomodo habebat istum regem deorum suorum et daturam regni sui. ut ei auspicia ista pro aduersario poneret. cui non cedere pulchrum est. quamquam hec si vera sunt. non habet omnino quod timeat. Non enim offensuri sunt quod dii cesserint christo. qui ioui cedere noluerunt. Saluis quippe impijs similibus christo cedere potuerunt. et de sedibus locorum et maxime de corde credentium

Sed antequam christus venisset in carne antequam demones ista scriberent que de libris eorum proferimus. sed tamen postea quod factum est sub rege tartarum illud auspiciu. aliquoties romanus exercitus fusus est. hoc est versus in fugam falsumque ostendit auspiciu quod iuuetus illa non cesserat ioui. et gens martia superantibus atque irruentibus gallis in ipsa vix obruta est. et termini imperij deficientibus multis ad hanibalem ciuitatibus in angustum fuerat coartati. Ita euacuat est pulchritudo auspicioz remansit opera iouem otumacia non deorum sed demonioz. Aliud est enim non cessisse. aliud vnde cesserat redisse. quam quod postea in orientibus partibus adriani voluntate mutati sunt termini imperij romani. Ille namque tres prouincias nobiles. armeniam. mesopotamiam. affriam. persarum concessit impio. ut de ille terminus qui romanos terminos finitimos tuebatur et pulcherrimum auspiciu loco non cesserat ioui. plus adrianum regem hominum quam regem deorum timuisse videat. Receptis quoque alio tempore prouincijs memoratis nostra pene memoria retrosus terminus cessit. quam iulianus deorum illoz oraculis dedit. imoderato aulicis nauis iussit incendi quibus alimonia portabatur. qua exercitus destruitur. mox etiam ipso hostili vulnere extincto in tantam est redacta iopiam ut inde nullus euaderet. vndeque hostibus incursantibus. milite imperatoris morte turbato. nisi placito pacis illic imperatoris fines ostiterent vbi hodieque persistunt. non quidem tanto detrimento quantum cesserat adrianus sed media tamen oppositio de defixi. Vano igitur augurio de terminus non cessit ioui. qui cessit adriani voluntati cessit etiam iuliani temeritati. et iouiniani nec cessit. Viderunt hec intelligentiores grauioribusque romani. sed contra consuetudinem ciuitatis que demoniacis ritibus fuerat obligata parum valebat. quod et ipsi etiam si illa vana esse sentiebant. nature tamen regis sub vnius veri dei regimine atque impio ostentate. religiosum cultum qui deo debet exhibendum putabant seruientes ut ait apostolus creature potius quam creatori qui est benedictus in secula. Huius dei veri erat auxilius necessarius. a quo mitterentur sancti viri et vera ceteri pii. qui pro vera religione morerentur ut falsa ea viuicibus tolleretur. **Ca. xxx**

Quero augur irridet auguria. et reprehendit homines corui et columbe uocibus vite omnia moderantes. Sed iste achademicus qui omnia esse ostendit incerta. indignus est qui habet vllam in hijs rebus auctoritatem. Disputat apud eum quantus lucilius balbus in secundo de deorum natura libro. et cum ipse superstitioses ex natura rerum velut phisicas et philosophicas insecat. indignatur tamen in istone

simulacroꝝ et opionibꝫ fabulosis ita loquēs
Videtisne igitꝫ vt a phisicis rebꝫ bñ atqꝫ vt
 liter inuentis rō sit tracta ad omēricios ꝫ fi-
 ctos deos. **Q**ue res genuit falsas opinidēs er-
 roresqꝫ turbulētos et supstitutiōes pene ami-
 les. Et forme em nobis deozꝫ et etates ꝫ vesti-
 tus ornatuqꝫ noti sūt. genera p̄tere a diugia
 cognatōes omniaqꝫ traducta ad similitudi-
 nem imbecillitatis humane nam et p̄turbatis
 iudicant animis. **A**ccepimus em̄ deozꝫ cupi-
 ditates. egritudines. iracūdias. **N**ec v̄ro ut
 fabule ferūt dij bellis p̄h̄sqꝫ caruerunt. nec so-
 lum vt apud homerū cum duos exercitꝫ con-
 trarios alij dij ex alia p̄te defenderūt. sꝫ etiā
 aut cum titanis aut cū gigātibꝫ sua p̄pa bel-
 la gesserūt. **N**ec ꝫ dicitur ꝫ creduntꝫ stultissi-
 mo. et plena sūt vanitatis summeqꝫ leuitatis
Ecce interim que ofitentꝫ qui defēdunt deos
 gentiū. **D**einde cum hec ad supstitutiōem p̄tie
 re dicat. ad religionē vero que ip̄e scdm̄ sto-
 cos vidꝫ docere. non em̄ p̄hi solū inq̄t. verum
 etiā maiores nostri supstitutiōem a religione se-
 parauerūt. **N**am q̄ totos dies p̄cabant inq̄t
 et immolāt vt sibi sui libri supstitutes eēt. sup-
 stitio si sunt appellati. **Q**uis nō intelligat euz
 conari. dum ofuerudimē ciuitatis timer
 religionem laudare maiorū eāqꝫ a supstitutiōe vel
 le sciungere. sed quō id possit non inueniē. **S**i
 em̄ a maioribꝫ illi sunt appellati supstititio. q̄
 totos dies p̄cabant et immolabāt. nunq̄d et il-
 li qui instituerūt quod iste resp̄bēdit. deozꝫ
 simulacra. diuersa etate. et veste distincta. et
 ozꝫ genera. diugia. cognatōes. **N**ec vtiqꝫ
 cum tamq̄ supstitiosa culpant. implicat ista
 culpa maiores talium simulacroꝝ institutores
 atqꝫ cultores implicat et seipm̄ q̄ quātolibet
 eloquio se in libertate nitaē euoluere. necesse
 habebat ista venerari. nec quod in hac dispu-
 tatiōe disertus insonat mutire audet in popu-
 li contione. **A**gamꝫ itaqꝫ xp̄iani dño deo. ro-
 stro gratias. nō celo et terre sicut iste dispu-
 tat. sed ei qui fecit celū et terrā. qui has super-
 stitiones quas iste balbus velut balbutiens
 vix resp̄bēdit p̄ altissimā xp̄i humilitatē. p̄
 apostolorū p̄dicatōem. p̄ fidem martirum p̄
 veritate morietū et cum veritate viuētium
 non solum in cordibꝫ religiosus. verū etiā in
 edibꝫ supstititiosis libera suozꝫ seruitute sub-
 uertit

Ca. xxxj

Quid ip̄e varto quē dolemꝫ in rebus
 omnis ludos scenicos quāuis nō iudi-
 cio p̄po posuisse. tñ ad deos colēdos
 multis locis velut religiosus horret. **N**onne
 ita ofiteē. non se illa iudicio suo seqꝫ q̄ ciuita-
 tē romanā instituisse omemorat. vt hēz ci-
 uitate nouā ofitueret. ex nature potiꝫ for-

mula deos noiaqꝫ eozꝫ se fuisse dedicaturū nō
 dubitet ofiteri. **S**ed iā quō in vetere populo
 esset accepta ab antiqꝫ noim et cognominū
 historiā tenere vt tradita est debere se dicē
 et ad eū finem illā scribere ac p̄scrutari. vt po-
 tius eam magis colere qꝫ despiciē vulgus ve-
 lit. **Q**uibus verbis homo acutissimꝫ satis indi-
 cat non se ap̄ire oia que nō sibi em̄ otēptui of-
 sent. sed etiā ip̄i vulgo despiciēda viderētꝫ
 nisi tacerent. **E**go ista conicere putari debui
 nisi euident alio loco ip̄e diceret de religio-
 bus multa loquēs esse multa vera que nō mō
 vulgo scire nō sit vtile. sed etiā tam et si falsa
 sunt aliter existimare populū exp̄diat. et iō
 grecos theletas ac misticia taciturnitate pa-
 rietibꝫ clausisse. **I**d certe totū ofiliuz p̄didit
 velut sapiētū p̄ quos ciuitates et populū re-
 gerent. **N**ac tñ fallacia miris modis maligni
 demones delectant qui ꝫ deceptozes ꝫ dece-
 ptos parit possidet. a quozꝫ dñatōe non libe-
 rat nisi gr̄a dei p̄ hiesū xp̄m dñm nostrū. **D**icē
 etiā idē auctoz acutissimꝫ atqꝫ doctissimus. qꝫ
 h̄i soli ei videant animaduertisse qd̄ eēt deus
 qui crediderūt cum esse aiām. motu ac ratiōe
 mūdū gubernārem. ac p̄ hoc et si nō dūz tene-
 bat quod veritas habet. deus em̄ vt nō aiā
 sed anime quoqꝫ est effectoz et oditoꝫ. tñ si cō-
 ditoz p̄ iudicia ofuetudis liber eē possꝫ. vnum
 deum colēdū faceret atqꝫ suaderet. motu ac
 rōne mūdū gubernantē. vt ea cum illo d̄ hac
 re questio remanēt. qꝫ eum non diceret eē ani-
 mam sed potiꝫ aie creatorē. **D**icit etiam an-
 tiquos romanos plures annos centū et sep-
 tuaginta deos sine simulacro coluisse. quod si
 adhuc inquit mansisset castius dij obseruare
 tur. **C**uiꝫ sententię sue testē adhibet inter ce-
 tera etiam gentem iudeā. **N**ec dubitat eū lo-
 cum ita occludere vt dicat q̄ p̄mi simulacra de-
 ozꝫ populū posuerūt eos ciuitatibus suis et
 metum dempsisse et errore addidisse prudentē
 existimās deos facile posse in simulacroꝝ sto-
 liditate otēnni. **Q**uod vero non aie errorem
 tradiderūt sed addiderūt. iam vtiqꝫ fuisse et
 sine simulacris vult intelligi erroꝫ. **Q**uap̄ op-
 ter cum solos dicat animaduertisse qd̄ eēt de-
 us qui eum crederet aiām mūdū gubernan-
 tem. casti usqꝫ existimat sine simulacris obser-
 uari religionē. quis non videat q̄ntum p̄p̄m
 quaerit veritati. **S**i em̄ aliqd̄ oīra vetusta-
 tem tanti possit erroꝝis. p̄fecto et vnum deū
 a quo mūdū crederet gubernari. et sine simu-
 lacro credendū esse censeret. atqꝫ in tam p̄-
 ximo inuenit facile fortasse de aie mutabili-
 tate omone reē. vt naturā potiꝫ incōmutabi-
 lem que ip̄am quoqꝫ aiām odidisset. deum ve-
 rum esse sentiret. **N**ec cum ita sint. quecumqꝫ

tales viri in suis literis multo de deorum ludibria posuerunt. ostiteri ea potius occulta dei voluntate impulsunt. quam persuadere conati. Si quod igitur nobis inde testimonia proferunt ad eos tendarguendos proferunt. quod nolunt advertere dequantam et quam malignam demonum potestate nos liberet singulare sacrificium tam sancti sanguis fuisse et donum spiritus impii

Dicit etiam de generatōnibus deorum magis ad poetas quam ad philosophos fuisse populos inclinatos. et id est sexum et generatōes deorum maiores suos id est veteres credidisse romanos. et eorum ostendisse diuina. quod utique non aliam ob causam factum videtur. nisi quod hominum velut prudentium et sapientium negocium fuit populū in religionibus fallere. et in eo ipso non solum colere sed imitari etiam demones. quibus maxima est fallendi cupiditas. Sic enim demones nisi eos quos fallendo decepti possidere non possunt. sic et homines principes non sane iusti sed demonum similes. ea que vana esse non uerant religionis nomine populis tanquam sua debant. hoc modo eos civilis societate velut artius alligantes. quo similitudine subditos possiderent. Quis autem infirmus et in dolo. euadere similes fallaces et principes ciuitatis et demones

Deus igitur ille felicitatis auctor et dator quod solus est verus deus. ipse dat regna terrena bonis et malis. neque hoc temere et quasi fortuito. quod deus est non fortuita sed per rerum ordinem ac tempore occulto nobis notissimo sibi. cui tamen ordinem tempore non subdit seruit. sed eum ipse tanquam dominus regit. moderatorque disponit. felicitatem vero non dat nisi bonis. Hanc enim possunt et non habere et habere seruietes possunt et non habere et habere regnantes. Huiusmodi plena in ea vita erit ubi iam nemo seruiet vili. Et ideo regna terrena et bonis ab illo dantur et malis. ne eius cultores adhuc in puerili animi puerili hec ab eo munera quasi inagnus aliquid occupant. Et hoc est sacrum veteris testamenti. ubi occultum erat ad nouum. quod illic promissa et dona terrena sunt. intelliguntur et tunc spiritus ualibus. quod quis nondum in manifestatōne predicti cantibus. et que illis temporalibus rebus significaret eternitas. et in quibus dei donis esse vera felicitas

Taq̄ ut cognoscerent etiam illa terrena bona quibus solis imbiat quod meliora cogitare non possunt in ipso. unde dei esse posita potestate in multorum falsorum quos colēdos romani ante crediderunt populū suū in egipto de paucissimis multiplicauerunt. et inde signis mirabilibus liberauerunt. Nec lucina mulieres ille inuocauerunt quando eaz̄ partem ut miris modis multiplica-

rentur. et gens illa incredibiliter cresceret ab egiptiorum persecutiū crudelitate et infantes omnes necare uolentiū manibus ipse liberauit ipse seruauit. Sine dea rumina suxerunt. sine cumina in cumis fuerunt. sine edulca et potina. escam potiusque supererunt. sine tot dijs puerilibus educati sunt. Sine dijs diuigalibus diuigari. sine cultu papi diuigibus mixti. Sine inuocatione neptuni mare trāseūtibus diuisū paruit. et sequentes eorum inimicos fluctibus in se redeuntibus obruit. Nec osceauerunt aliquā deam mammā quā de celo māna supererunt. nec quando sitientibus aquā percussa petra profudit. nymphas limphasque coluerunt. Sine infans sacris martis et bellone bella gesserunt. et sine victoria quod non uicerunt. non eam tū deam sed dei sui munus habuerunt. Sine segeti a segete sine butona boues. mella sine melona. sine pomona poma. et profusus omnia per quibus tante falsorum deorum turbe romani supplicandum putarent. ab uno uero deo multo felicius acceperunt. Et si non in eum peccassent impia curiositate tanquam magicis artibus seducti ad alienos deos. et ad idola defluerent. et postremo christum occidendo. in eodem regno. et si non spacioiore tamen feliciose mansissent. Et nunc quod per omnes fere terras gentesque dispersi sunt illi. unde veri dei pro uidentia est. ut quod deorum falsorum usquequaque simulacra. are. luci. templa euertunt et sacrificia prohibent. de codicibus deorum prober. quem ad modum hoc fuerit tanto ante prophetatus. ne forte cum legeret in nostris a nobis putaret esse ostendit. Jam quod sequitur in uolumine sequenti uidentum est. et hic dandus habet plixitatis modus

**Explicit liber quartus
Incipiunt capitula libri quinti**

Causam romani imperij omnique regnorum nec fortuitam esse. nec in stellarum positioe consistere i.
De fili dissiliisque ualitudine geminorum ij.
De argumento quod ex rota figuli nigridius mathematicus assumpsit in questione iij.
De esau et iacob gemis multum inter se morus et actionum qualitate disparibus nij.
Quibus modis uincantur mathematici uana. sciam profiteri v.
De gemis disparis sexus vj.
De electione diei que uxor ducit quoue in agro aliud placet aut ferit vij.
De hijs que astrologorum positioem sive conuersione causarum ex dei uoluntate pedet fati nomine appellat vij.
De prescientia dei et libera hominis uoluntate contra